БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢДАР!

1925 чылдан үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮЛЬ 2 СРЕДА № 130 (4100)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА: Областың колхозтарының болгаш совхозтарының 1958 чылда дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш күрүнеге тараа дужаалгазынга белеткениринің база ону чорударының дугайында (1 арын).

«Эртемниг социализмнин талазы-биле библиотекажыгаш» (1 арын).

С. Комбуй-оол, С. Серин-оол.—Лекция пропагандазында четпестерни чайладыр (2 арын).

М. Сыгыр-оол.—Мал ажылынга көдээ Советтиң удуртулгазын күштелдирер (2 арын).

С. Серен-оол. — СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш (2 арын).

Чалыы назынның болгаш аваангыр, капшагай, күштүг чоруктарының байырлал хүннеринде (3 арын).

АКШ-тың Чазаанга Совет Чазактың удурланыышкынныг нотазы (4 арын).

С. Комбуй-оол. — Чугаалажыышкындан ажыл-херекче (4 арын).

Ливанга удур империалистиг агрессияның планнарының дугайын Каирниң парлалгазы бижип турар (4 арын).

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының 1958 чылда дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш күрүнеге тараа дужаалгазынга белеткениринің база ону чорударының дугайында

Областың колхозтарының, совхозтарының, МТС-териниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының ажылында эң-не чугула сорулгаларның бирээзи болза, дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш күрүнеге тараа дужаалгазынга чогуур өйүнде белеткенип, дүжүттү кыска хуусаада чидириг чок, организастыг ажаап алыры болур деп чүвени СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Соведиинин күүскомунуң бо чылдың июнь 26-да хүлээп алган доктаалында чугаалап турар.

Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде 1957 чылда болуп турган улуг-улуг четпестерни ук доктаалда айыткан. Ылангыя бо чугула кампанияга багай белеткенгениниң болгаш дүжүттү аңгылап ажаап алырының аргазын тооп көрбээнинің түңнелинде областың хөй-хөй колхозтарында, совхозтарында болгаш МТС-теринде техникалар үр үеде ажыл чок аза туруп, дүжүт ажаап алыышкынының хуусаазын узамдыктырган, ол чорук болза, дүжүттү чидириглиг ажаап алыр, шаңга чыткылаан тарааларның болгаш үрезин тарааларның үрелиринге чедирген.

Чижээ, Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунга дүжүттү аңгылап ажаап алырын тооп көрбейн турганының болгаш дүжүт ажаалдазын организас чок чорутканының түңнелинде бир гектар черден 2 центнер ажыг кызыл-тасты чидирип турган, ол ышкаш үрезинге хереглээр тараазын баксыраткан, ооң үнүүчелиниң шынары ыракта четпес болган. Ындыг түүлдер ол районнуң өске-даа колхозтарынга, Барыын-Хемчик районнуң «Бызыл тараачын» колхозунга, Сүт-Хөлдүң чамдык колхозтарынга тургулаан. Улуг-Хем районнуң «СЭКП-ниң XX съездизи» болгаш «Чодураа» колхозтары, Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» болгаш «Бурунгаар» колхозтары боттарының кургадылга черлерин өзулуг белеткеп албаан, тараа хүлээп алыр черлерге ел-шык тараа эккеп дужаап турганнар.

Тараа хүлээп алырының Чадаана, Шагаан-Арыг болгаш өске-даа пунктулары ынчаарда багай ажылдап, тараа хүлээп алырын саздадып турган, ооң ужурундан тараа изип турган. Сорттулуг тараа хүлээп алырының планын күүсеткен турарын хандырбаан. Областың элээн хөй районнары эрткен чылдың ол четпестеринден чогуур түңнелди кылбааннар, колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның дүжүт ажаап алыышкынынга, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринге белеткел ажылдарын амга чедир кончуг багай чорудып турарлар. Бо чылдың июнь 20-де байдал-биле алырга, комбайннар септээриниң планнары МТС-терде үгле 27,5 хуу, совхозтарда 24,3 хуу болуп турар. А Сарыг-Сеп, Бай-Тайга, Тес-Хем МТС-тери болгаш «ҮТБА 25 чылы», «Межегей», «Өөк» совхозтар бо хүнге чедир чаңгыс-даа комбайн септеп албаннар. Колхозтарда болгаш совхозтарда дүжүт ажаап алырының бөдүүн машиналарын ам-даа септеп эгелевээн. Тараа продуктулар эргелелиниң тараа хүлээп алыр хөй-хөй пунктулары чаа дүжүттүг тараазын хүлээп алырынга белеткеттинмээн.

Көдээ ажыл-агыйның область эргелели, тараа продуктуларының эргелели болгаш районнуң чамдык удуртукчулары комбайннар болгаш дүжүт ажаап алырының өске-даа машиналарының септелгези ол хире ооҗум, складтар тудуу аажок багай чоруп турда ооңбиле эптежип, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелди күштелдирер дугайында хемчег албайн турары канчап-даа шын эвес деп СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском демдеглээн.

Дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажылагый продуктуларының белеткелин организастыг чорударының тодаргай хемчегларын СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалында айтып турар.

Районнарның, совхозтарның күрүнеге тараа дужаарының планын, а ол ышкаш колхозтар болгаш совхозтар 1958 чылдың августун 15-тен сентябрьның 20-ге чедир күрүнеге тараа дужаарының графигин СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском бадылаан. Областың колхозтарында 64400 гектар, совхозтарында 11960 гектар тараа культураларын районнар болгаш совхозтар аайы-биле тус-тус бо чылын аңгылап ажаап алырын организастаарын көдээ ажыл-агыйның область эргелелинге, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, МТС, СТС болгаш совхозтар директорларынга дааскан. Бир трактор жатказының сезонда ортумаа-биле ажаар чери 400 гадан эвээш эвес болуур ужурлуг.

Комбайннар жаткаларын болгаш дүжүт ажаап алырының база тараа арыглаарының өске-даа машиналарын дүжүт ажаап алыышкынынга белеткээр талазыбиле чогуур санныг ажылчыннарны МТС-терге болгаш совхозтарга бо чылдың августун 1-ге чедир тускайлап тургускан турарын, а ол ышкаш бүгү-ле колхозтарга септелге кылыр бригадаларны тургускаш, олар жаткалар, тараа арыглаар машиналар, тараа кургадыр машиналарны болгаш тергелерни септеп эгелей бээрин база бөдүүн чепсек-херекселдерни четчир санныы-биле кылып белеткеп алган турарын хандырар дугайында бүгү-ле хемчеглерни алырын көдээ ажыл-агыйның область эргелелинге, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга дааскан.

Ам бар серилиг шаңнарны тараа культураларын ажаап алырының планын өзугаар августун 1-ниң бетинде септээн турар, чугула чаа шаңнарны туткан турар, шаңнарга тараа арыглаар, кургадыр болгаш сөөрттүр бүгү ажылдарны бар-ла шаа-биле механизастаан турарын чедип алыр ужурлуг. МТС-терде болгаш совхозтарда тараа үчедун канчаар кылыр дугайында семинарны ында тараа деңзилээр кижилер-биле, а колхозтарга учет чорудар дугайында санакчылар болгаш ревизия комиссияларының даргаларыбиле чоруткан турар.

Тараа продуктуларының область эргелелинге, СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга даасканы болза, складтарның, тараа кургадыр машиналарның, тараа кургадыр черлерде бүгү-ле бар механизмнерниң, деңзилерниң болгаш өске-даа бар херекселдерниң септелгезин бо чылдың июльдун 25-ке чедир бүрүн дооскан турар ужурлуг. Ол ышкаш ниити ишкири 6400 тонна тараа кирер чаа складтарны, механизастаттынган 4 тараа складтарын, 1000 квадрат метр шөлдүг шөлчүгештерни асфальтылап кылырын бо чылдың август 15-ке чедир дооскан турар.

Областа болгаш район бүрүзүнге четчир хемчээлдиг кывар-чаар материалдарны бо чылдың август 1-ге чедир чогуур черлеринге сөөрттүп чедирген турарын хандырарын, оруктарның, көвүрүтлерниң септелгезин дүрген чорударын, колхозтарда тараа кургадыр машиналарның механиктериниң мергежилин бедидер талазы-биле күрсту организастаарын хамзарышкан черлеринге СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском дагзып турар. Областың колхозтарында 60.000 гектар чернин, совхозтарында 10.000 гектар черниң тараа культураларын ажаап алган дораан оон-биле кады күсү чер аңдарылгазын аңаа чоруткан турарын организастаар. Ол ышкаш ажаатынган тарааларның саваңнарын ол-ла дораан бүрүнү-биле бөлүп, сараатган, ажаап алган турар ужурлуг.

Тарааны ажаап алырының депшилгелиг аргазы болур аңгылап ажаап алыр арганы херекке албайн базар, харын-даа орта удурланыр түүлдер 1957 чылда турган ындыг фактыларны болдурбас болгаш оларның бичии-даа илерээшкини турар болза шынгыы демисежирин районнар удуртукчуларынга, МТС-тер, совхозтар директорларынга, колхозтар баштаар черлеринге дагзып турар.

Сиген белеткелинин, силос салыышкынының, тараа, картофель болгаш ногаа ажаап алыышкынының үезинде чеже ажылчын күжү херек болдур ол дугайында чагыгны 1958 чылдың июль 10-дан озалдатпайн облкүүскомга ыяавыла киргген турарын көдээ ажыл-агыйның область эргелелинге, райкүүскомнарга, СЭКП райкомнарынга, совхозтар директорларынга дааскан. Ол ышкаш ажаап алыышкынның ажылдарының үезинде колхозчуларның, МТС болгаш совхозтар ажылчыннарының чугула хереглелдериниң барааннары-биле хандырылгазын, эмнелге хайгаралын күштелдирип, ылангыя хову турлаглариннга болгаш тараа хүлээп алыр пунктуларга тур столоваяларны тургузарын СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалында чугулалап айтып турар.

Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде районнар, МТС-тер болгаш совхозтар, колхозтар болгаш бригадалар аразында социалистиг чарышты улам-на калбартып, тараажылардың ортузунга партияның политиктиг кижизидилге ажылын болгаш культура-массалыг ажылдарын күштелдирип чорударын, ылангыя ол хемчеглериниң планнарын амдан эгелээш чогаадып кылып боттандырарының чугулазын СЭКП обкомунуң бюрозу, облкүүском чугулалап айтыкан.

Күш-ажылчы улам сорук кирген

Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң негелделерин болгаш өртектерин база чурумнарын өскертир дугайында партияның болгаш чазактың алган хемчеглерин Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей деткип турар. «Ленин оруу» колхозтуң төвүнге хөй кижи киржикчилиг танцылыга хуралынга СЭКП райкомунуң секретары эш Талганчик илеткел кылган.

СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленумунуң доктаалы колхоз тургузуун улам быжыглаарынга, чоннуң материал-культурлуг деңнелин улам бедидеринге улуг ужур-дузалыг болурун хуралга санал берген колхозчулар демдеглээн. Сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Седенниң чугаалааны болза:

— Инектиң сүткүрү эки ажаалдаан база чугула хамзаржыр. Бо чылын бистиң кадарчыларывыс одарны шилириниге, дүне болгаш хүндүс шын өткарып суггарарынга кичээнгейни улгаттырган. Моон уламынан инектиң сүткүрү эрткен чылдан бедик болуп турар. Күрүнеге сүт белеткээриниң планын хуусаа бетинде, июль 15-те доозуп шыдаар бис. Ол болза, июнь Пленумунуң доктаалынга бистиң күш-ажылчы харыысыс болур.

«Совет Тыванын беш чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары Пленумнуң доктаалын калбак таныжып турар. Колхозтуң ховуу ажылының бригадазының мурнундан тараа суггарыкчызы Шулуу, бо чылын гектар бүрүзүнден 18—20 центнер тараанны өстүрүп ап шыдаарын илереткен. Бызаңчы Санаа болгаш санал берген өскедаа колхозчулар Коммунистиг партияга болгаш Совет чазака өөрээнин чүректиг ханызындан демдеглеп, каш дапкыр күжениишкиниг ажылдаарын хүлээнип турган.

«Комсомол 30 чылы» колхозта чеди чыл школазының чаа тудуу чедиишкинниг чоруп турар. Ону чаа өөредилге чылынга өткүштүр доозар. Июнь Пленумунуң доктаалын танышкан хуралга тудуг бригадазының бригадири эш Лопсан, тудугнуң чыл планын хуусаа бетинде, октябрьның 1-ге чедир күүседирин хүлээнген. Колхозчу бызаңчылар сөзүн өөлеп шыдаар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

Москва. 1958 чылда Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгези.
Чурукта: Колхозтар шөлүнде. Фото В. Савостьянов биле В. Мастюковтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

„Эртемниг социализмниң талазы-биле библиотекажыгаш“

Күрүнениң политиктиг номнар үндүрер чери «Эртемниг социализмниң талазы-биле библиотекажыгашты» үндүрер деп турар. «Библиотекажыгаштың» сорулгазы—эртемниг социализмниң теориязының болгаш төөгүзүнүң кол айтырыгларын номчукчуларга таныштырары болур.

«Библиотекажыгашка» чырыдар айтырыглар: капитализмниң буурап дүжериниң чайлаш чогунуп болгаш социализмниң тиилелгезинин дугайы; социалистиг революция дугайы; аңгылар болгаш аңгы демисели; пролетариаттың диктатуразы; ССРЭ-де болгаш улус демократиязының чүрттарында социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкун; капиталистиг чүрттарда коммунистиг болгаш ажылчын партиялар; социализм болгаш коммунизм дээш демиселге коммунистиг болгаш ажылчын партияларның стратегиязы болгаш тактиказы; янзы бүрү чүрттарның капитализмден социализмче шилчилгезинин ниити дүрүм өзугаар болур чоруу болгаш тус-тус хевирлериг болуру; социалистиг демократия; социализмден коммунизмче чоорту шилчилге; амгы үе чадада национал-хосталгалыг демиселдиң онзагай чоруу; ревизионизмниң болгаш догматизмниң шүгүмүлели; коммунистиг моральдың айтырыглары болгаш эртемниг социализмниң өске-даа айтырыглары.

«Библиотекажыгаш» 70 үндүрүлгелерден тургустунар. Ол үндүрүлгелер аңгы-аңгы чогаалдардан-даа, тематиктиг чыылдалардан-даа тургустунар. Хөй-хөй чогаалдар үр үеде үнмээнинин соонда, а чамдыктары орус дылга эң баштай үнгүлээр.

«Библиотекажыгашка» эртемниг коммунизмниң үндезилекчилери — К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң эртемниг социализмниң айтырыгларын илередип турар чогаалдары кирер. И. В. Сталинның, Мао Цзэ-дуннуң, Н. С. Хрущевтуң, Э. Тельманның, К. Готвальдының, Г. Димитровтуң, Лю Шао-цинин, Чжоу Энь-лайның, В. Пиктиң, М. Торезтин, Ж. Дюклонуң, П. Тольяттинин, А. Новотныйның, В. Ульбрихтинин, Г. Георгиу-Дежтин, У. Фостернин, Д. Ибаррурининиң болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң өске-даа шылгарангай ажылдакчыларының тус-тус ажылдары аңаа кирер.

XIX үс чылдың төнчүзүнде, XX үс чылдың эгезинде эртемниг социализмниң шылгарангай нептередикчилери болгаш пропагандистери Г. В. Плехановтуң, А. Бебельдин, П. Лафаргтың, Р. Люксембургтуң, Д. Благоевтин, Ф. Мерингинин, В. Либкнехтинин, К. Любкнехтинин, А. Лабриоланың болгаш оон-даа өскелериниң чогаалдары тус-тус номнар кылдыр парлаттынып үнер.

«Эртемниг социализмниң талазыбиле библиотекажыгашты» үш чылдар иштинде парлап доозар. 1958 чылда 20 номнар, 1959—1960 чылдарда 25—25 номнар кылдыр үнер.

«Эртемниг социализмниң талазыбиле библиотекажыгаш» совет номчукчуларның калбак бөлүктеринге: партия, совет, профэвилел болгаш комсомол активинге, эртемниг социализмниң айтырыгларын боттары тускай өөренип турар коммунистерге, а ол ышкаш пропагандистерге болгаш агитаторларга, дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң башкыларынга болгаш студентилеринге хереглээр кылдыр үндүрер.

«Библиотекажыгаштың» чагыдылгазын республикаларның, крайларның болгаш областарның ном садыының черлериниң ном магазиннери хүлээп ап турар.

ССРЭ-ниң ном садыының бүгү-эвилел каттыжыышкыны.

Москвага — аныяктарның хүнүнде

Найыслалдың кудумчуларынга эртен эрте аныяк назының байырлалының баштайгы медээлекчилери — Совет аныяктарның Хүнүн байырлаарынга киржири-биле москвачыларның чалааны мотоциклчылар көзүлгүлеп келген.

Бремльдиң Спасск суургазының курантызы 10 шакты каккан. Найыслалдың районнарының аныяктарының төлээлекчилери чечектер түткулап алган Кызыл шөлге чыскаалып үнүп келгеннер. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң шылгарангай ажылдакчыларының, чоннуң аас-кежин дээш демиселчилериниң турааскаалын демдеглээри-биле хоорайның бүгү-ле булуңнарындан аныяк оолдар болгаш кыстар маңаа чыглып келгеннер. Аныяктар болза В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның Мавзолейинге чечектер салганнар.

Хүннүң ортан үезинде Москваның 20 районнарындан чыскаалчылар В. И. Ленин аттыг Төп стадионче чорупкан. Маңаа байырлалдыг митингиниң эгелээриниң ыраак мурнунда байырлалдың мун-мун киржикчилери стадионнуң аллеяларын дола берген турган.

Кежээкиниң беш шакка чедир спорттуң улуг ареназының индирлерин кижилер долуп эгелээн. Үлетпүрүнүң мурнакчыларын, эртемниң, чогаалдың болгаш уранчүүлдүң ажылдакчыларын, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттарын, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырларын, күрүне болгаш хөй-хөй аныяктарны ажылдакчыларын, Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларын боттарының байырлалынга аныяктар чалап келдиргеннер.

Эштер Н. Г. Игнатов, А. И. Бириченко, Ф. Р. Козлов, А. И. Миколян, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, Д. С. Полянский олар чазак ложазынга кестүп келирге, чыылганнар оларны диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаанар.

Кайгамчык улуг ногаан шөлге күш-культуржулар чыскаалыпкан. Медээ дыңналып үнген. «СЭКП-ге алдар», «Совет улуска алдар», «Совет аныяктарга алдар», «Коммунизмниң тиилелгезинче бурунгаар» деп бижигилээн кызыл чайт пестерни көдүргүлээн самолеттар агаарга көзүлгүлеп келген. ВЛКСМ-ниң Москва хоорай комитединиң секретары Аркадий Сосин чыылганнарга байыр чедирип чүве чугаалаан.

Ол болза, бистиң Төрээн чуртувустуң аныяк оолдар, кыстары-биле бир дөмей найыслалдың аныяктарында бөгүн уттундурбас хүн болуп турар дээрзин чугаалаан. Аныяк москвачыларның мурнундан Совет Эвилелиниң республикаларының бүгү аныяк оолдар, кыстарынга А. Сосин байырны чедиргеш улуг Кыдаттың, акы-дуңма социалистиг бүгү чүрттарның аныяктарынга улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээн база делегейниң бүгү-ле ажылчы аныяктарынга байыр чедирренинин сөстерин чугаалаан.

Бедик черге ССРЭ-ниң Күрүне тугу көдүрлүп үнүп келген. Совет Эвилелиниң Күрүне Гимнизиниң аялгазы байырлалдыы-биле диңмиреп келген. Диңмиттиг адыш часкаашкыннарының чалгыы стадионну дола берген. Москваның районнарындан 20 урутлар партияның болгаш чазактың удуртукчуларынга чечектер тудускулаан.

Лихачев аттыг заводтуң мастери Борис Федоров, Москваның күрүне университединиң студентизи Ирина Бушкина митингиге чүве чугаалаанар. Партияның Москва хоорай комитединиң бирги секретары Б. И. Устинов СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң мурнундан байырлалды холбаштыр аныяктарга байыр чедирген.

Митингиниң киржикчилери кайгамчык улуг көдүрлүүшкүн-биле СЭКП Төп Комитединге болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны хүлээп алган.

Оон соонда марш-чыскаал эгелээн. Спортчу эки-тура ниитилелдериниң чыскаалдары хеделип үнген. Ынчангаш стадионнуң оруктары-биле аныяк оолдар, кыстар, спортчулар, студентилер, аныяк ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар, эртем ажылдакчылары болгаш артистер шуужуп чоруп турган. Районнарның чыскаалчыларының үстүнде—байырлалга чедир аныяктарның чедип алган күш ажылчы тиилелгелериниң дугайында рапорт бижигилээн кызыл пестер киискигилээн.

Чаражының талазы-биле кижи кайгаар ол байырлалдың программазы оон-биле доозулбаан. Элээн каш минуталар эрткен соонда ногаан шөл гимнасчыларның өң-базазын хептери-биле чечектели берген. Аныяк пионерлер стадионнуң кижизиттирикчилери бир дугаарында көзүлгүлеп келген. Хегжум ойнаанының аайы-биле спорттуң шөлээн шимчээшкиннерин олар күүсеткеннер. Оон соонда акробаттарның көргүзүглерин, каттырынчыт эстафетаны, мотоциклдар кырынга халыышкыннарны көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеннер.

Кежээкиниң дээринге прожекторларның херелдериниң баштары тудушкулай берип, найыслалдың кызыл-ногаан күрү өңнерлиг оттар чайынналгылаан келирге, хоорайның шөлдеринге, парктарынга, сесерликтеринге массалыг селгүүсеэшкиннер, танцылар, ырлар болгулаан.

Совет аныяктарның Хүнүн Москвага ёзулуг-ла улустың байырлалы кылдыр демдеглеп эртинрген.

(СЭТА).

Көдээниң ажыл-ишчилерин үлегерлиг хандырар дээш

ССРЭ-ниң хереглел кооперациязын Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Соведиинин Президиумунуң Чарлыын Сүт-Хөл районнуң кооперасчылары улуг өөрүшкү-биле уткаан болгаш бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде күүседир, үлетпүр база аш-чем барааннарынга ажылчы чоннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап турар.

Район төвүнде аш-чем бараанпарының магазининиң садыгжызы эш Павлов, «Алдан-Маадыр» көдээ ажыл-агый артелинде магазин өргелекчизи эш С. Сат, Суг-Аксында ном садыының магазин өргелекчизи эш Васильева олар бо чылдың баштайгы чартыында бараан саарылгазының планнарын хуусаа бетинде күүседиг болгаш чыл планын хуусаа бетинде — Октябрь байырлалынга чедир күүседирин хүлээнип алган ам шудургу ажылдап турарлар.

Ырак одарларда, чайлагларда ажылдап турар малчыннарны хүн бүрүнүң өргежок чугула барааннары-биле үзүктелиишкин чок хандырар дээш бараанларны өргилдир чедирип садыгларын райпо баштаар чери бо чылын өлүп калбарткан. Ылангыя бо талазы-биле садыгжы эш Дагбыш чедиишкиниг ажылдап турар. Бараанларны малчыннарга өргилдир чедирип садыгларын ажыл бодунуң өзи түңнелдерин берип турар.

• • •

Колхозтарның тараа шөлдеринде ажылдап турар көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларын үлетпүр бараанны-биле хандырарын өкижидери-биле чергелештир, оларның ортузунга ниитиниң чемненилгезин организастаар чугула ажылче чогуур кичээнгейни Улуг-Хем райпозунуң баштаар чери угландырган. Бо чугула сорулганы боттандырбышаан, райпо столоваязының салбырларын районнуң үш колхозтарынга бо чылдың часкы тарылгазының үезинде ажыткан.

Ниити чемненилге черин тараажылар ортузунга организастаарынга Ленин аттыг колхозтуң даргазы эш Сүмбүр, «Улуг-Хая» колхозтуң даргазы эш Даваа, «Партияның XX съездизи» көдээ ажылагый артелиниң баштаар черинин даргазы эш Чүлдүм олар райпога практиктиг дузаны чедирген. Колхозтарның тараажыларын болгаш механизаторларны хандырар талалы-биле аныяк новзрлар эштер Шокур, Небылицина, Диденко, Соколова олар мурнакчы ажылдаанар.

Үстүнде колхозтарда организастаан ниити чемненилге черлерин ам сиген шөлдеринче шилчидер болгаш «Партияның XIX съездизи» база өске-даа көдээ ажыл-агый артельдеринге столовая салбырларын райпо организастаар деп турар.

• • •

Көдээниң ажыл-ишчилерин үлетпүр болгаш аш-чем бараанныбиле чайгы база кышкы үелерде үзүктелиишкин чок хандырарынга автомашиналарның өргежок чугулазын барымдаалаш, Чаа-Хөл райпозунуң баштаар чери автомашиналарның улуг гаражын бо чылын тутказ, ажыглалга киирерин шиитпирлээн. Ында ажылдап турар тудугжулар чаа тудугнуң темпизин ам дургедеткен болгаш ону август 1-де эки шынарлыг кылдыр бүрүн доозарын хүлээнип алган ажылдап турарлар.

Тудугжулар эштер Балы-Суу, Биченек, Доржу болгаш өскелер-даа, ССРЭ-ниң хереглел кооперациязын Ленин ордени-биле шаңнаан дугайында дыңналыгны улуг сорук киришкин-биле уткуп, хүлээп алган, боттарының хүн бүрүде нормаларын ыракта ажыр күүседип турар апарганнар.

Лекция пропагандазында четпестерни чайладыр

Эрткен чылдар-биле деңнээрге бо чылын политиктиг болгаш эртем билигер нептередириниң Барыын-Хемчик район салбыры чамдык ажылдарны чоруткан.

1957 чылда районга чүгле 90 лекциялар номчуттунган болза бо чылдың бир, ийи кварталдарында 107 лекциялар номчуттунган. Ниитилелдиң кежигүннери Күнзүн, Мөнге-Баир, Абрамов, Салчак, Дугур-оол олар лекция пропагандазынга идепкейлиг киржип турарлар.

Лекторларның саны өскен. Эрткен чылын 28 кижи турган болза бо чылын 41 кижи чедир немешкен.

Ындыг болза-даа ниитилел кежигүннериниң барык-ла 40 хуузу лекция пропагандазынга киришпейн турар деп чүвени айтыр херек. Ылаңгыя медицина темазынга лекциялар чок. Эмнелге ажылдакчылары эштер Захарова, Крючкова олар лекторлар деп санадып турар хирезинде бо чылын чангыс-даа лекция номчуваннар.

Районда номчуттунуп турар чамдык лекцияларның шынары дыка куду. Чижээлээрге, Аянгаты школазының башкызы эш Саин-Белех «Политехниктиг өредилгени школаларга чорударының ужур-дузазы» деп лекцияны номчуп тургаш, ол школада политехнизацияны канчаар тургускан дээр дугайында чүү-даа ыыттаваан. Ол ышкаш партия райкомунуң ажылдакчызы М. К. Оруспай бүгү-ле темаларга лекцияларны, ылаңгыя медицина талазы-биле кандыг-даа билиг чок хирезинде бо эртемниң талазы-биле безин лекциялар номчуп чоруур, ооң ол номчуп турар лекцияларының шынары дыка куду.

Лекция пропагандазында база бир код четпес чүүл болза лекторларның ажылын контрольдавайн, оларның номчуп турар лекцияларынга СЭКП райкомунуң ажылдакчылары олурушпайн, лекцияларның шынарының дугайында лекторларга санал сүмезин бербейн турары болур.

Колхозтарга, албан черлеринге болгаш районнуң бүдүрүлге коллективтеринге кварталда, чартык чылда болгаш бүдүн чыл иштинде чеже лекциялар номчуур дугайында ниитилелдиң район салбыры олар-биле чыл эгезинде-ле керээлер чарар ужурлуг тургаш, «Совет Тыванның беш чылы», «Большевик» колхозтар-биле, «Барлык» совхоз-биле Кызыл-Мажалык МТС-биле мынчага чедир керээ чарбаан. Чартык чылда райпо коллективинге 15 лекциялар номчуур деп керээ чаргаш чүгле 3 лекция номчаан.

С. КОМБУЙ-ООЛ.

* * *

Политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир ниитилелдиң Чөөн-Хемчик район салбырының бүгү бежигүннериниң район конференциязы чоокта чаа болуп эрткен. Бо үеде ниитилелдиң кежигүннеринде 64 кижи санадып турар. Чартык чыл иштинде лекциялар номчуурунуң планы күүсеттинген.

Ындыг болза-даа ол лекторларның иштинден 34 кижи бо чылын чангыс-даа лекция номчуваан. Баян-Тала школазының директору эш Дагба-Доржу, Чадаана школазының башкызы эш Сүттүг-оол, зоотехник эш Пельчит болгаш өскелер-даа лекция пропагандазынга киришпейн турар.

Ниитилелдиң район салбыры план чок ажылдап турар. Ооң кежигүннериниң дең кезии 1956 чылдан бээр кежигүн дадывырын безин төлевейн келген.

Чадаана хоорайның Культура бажыңынга, ында МТС, АТК черлериниң клубтарынга лекциялар кончуг ховар номчуттунуп турар. Чамдык лекторлар лекцияларны дыка куду шынарлыг номчуп турар деп чүвени демдеглээр херек. Районнуң культура килдизиниң эргелекчизи эш Таржаа, Чадаана ортумак школазының башкызы эш Куликов олар шажын дугайында болгаш делегей байдалының дугайында лекцияларны белеткел чок номчаан ужурунда, дыңнакчыларның айтырыгларынга тодаргай харыы берип шыдаваннар.

С. СЕРИН-ООЛ.

Мал ажылынга көдээ Советтиң удуртулгазын күштелдирер

Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа көдээ Советиниң чоокта чаа болуп өрткен чедиги сессиязы Ленин аттыг болгаш «Эйлиг-Хем» колхозтарда малдың чайгы семиртилгезиниң, сиген кезилдезинге белеткел ажылдарының, кыштаглар септелгезиниң дугайында айтырыгларны чугаалажып көргеш.

Бо айтырыгларның талазы-биле «Эйлиг-Хем» колхозтуң даргазы эш П. Сагаяковтуң болгаш Ленин аттыг колхозтуң даргазының орлакчызы эш Т. Майгын-оолдуң илеткелдерин дыңнаап, депутаттар болгаш активчилер улуг четпестерниң барын демдеглээннер.

Ленин аттыг колхозтуң чамдык кадарчыларының одар участоктары тодаргайлаттынмаан, колхозтуң шээр малының чамдыызын Эжим бажы Чиндиңнээшче үндүрер дугайында райкүүскомнуң шиитпири үнген турда-ла, ында кадарчыларның турлаглары, кажаалар амдыгаа чедир белеткеттинмээн. «Эйлиг-Хем» колхозтуң чамдык чайлагларында кажаалар болгаш малчыннар чурттаар бажыңнар база-ла чедишпес.

Сиген кезилдезинге белеткел ажылдары кайы-даа колхозтарда багай чоруп турар. Ийи колхозтуң сиген кезер 15 ат машиналарының, 7 ат дырбааштарының септелгези эгелезе-даа, оларның чамдык чугула кезектери четчеленнинмээн. Хол кадыырлары, айыыр, дырбааш белеткээр ажылче ол колхозтарның баштаар черлери шуут сагыш салбайн келгенин сессияның киржикчилери чидин-биле шүгүмчүлээннер.

Үстүнде четпестерни дарый чайладып, ниитиниң малының чайгы семиртилгезин организастыг чорудар, ооң быжыг чем-суурун тургузар база кыштагларның тудуг, септелге ажылдарын чогуур үезинде чорудар хемчегларни айыткан шиитпирни сессия хүлээп алган.

Ол шиитпирни боттандырары-биле колхозтарның баштаар черлери амгы үеде малды чайлагларже организастыг үндүрүп, чайгы кажаалар, малчыннар бажыңнары белеткээр тускай звеноларны чайлагларже чорудуп эгелей берген.

М. СЫГЫР-ООЛ,
Көк-Чыраа көдээ Советтиң даргазы.

Колхозтуң хойжуларында

Бии-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» колхозунуң бүгү хойжулары, мал ажылының тускай эртемниглери болгаш артель баштаар чери шээр малдың ажаалгазын күштелдириниң хемчегларын алган.

Эрткен чылдарга бодаарга малдың хораар чоруу эвээжээн. Шээр малдың баш саны 1958 чылдың январь 1-де 6 муң 144 тургап, ам июнь 1-де 9019 четкен. Төрээн 446 өшкүлерден 514 анайлар алдынган. Кадарчы эш Кавай-оол төрээн 284 өшкүден 364 анайны менди алган. Хойжулар бүгү шээр малды чайлагларда одарладып семиртип турар.

Н. ШИРНЕҢ.

Украин ССР. Донбасстың алдарлыг шахтёрлары Николай Мамайның болгаш Александр Кольчиктиң ат-сураан бүгү чурт билир.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Николай Мамайның забойщиктер бригадазының инициативазын ёзугаар ээлчегде нормадан ажыр продукцияны ажылчын бүрүзү хүн санында бээр дээш массалыг социалистиг чарыш калбарган.

Чистяковскиниң Лутугин аттыг шахтазының (Сталино область) Александр Кольчикке баштаткан дагжылар бригадазы казып турар хөмүр даштың бот-үнезин бүгү тала-биле чиигедири дээш чарышты эгелээрин саналдаан. Патриоттуг ол эгелекчи чорук Донбасстың шахталарында хүн бүрүде улам-на калбарып турар.

Чыл дургузунда пландан ажыр 5.000 тонна хөмүр дашты казып тыныр талазы-биле бодунуң социалистиг хүлээлгезин Николай Мамайның бригадазы хуусаа бетинде күүседипкен. Александр Кольчиктиң бригадазының ажылдап турары участоктуң дагжылары чыл эгелеринден бээр пландан ажыр 8.000 тонна хөмүр дашты казып тыпкан болгаш сөөлгү үш айларның дургузунда 100 муң хире рубльдиң камналгазын чедип алган.

Николай Мамай болгаш Александр Кольчик—кончуг чоок өңнүктер. Олар удаа-дараа ужуражып, ажылының дуржулгазын солчуп турарлар.

Чурукта: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаты Николай Мамайның Александр Кольчик-биле хөөрежип турары.

Фотозу **Р. Азриельдин.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Ильичиниң лампалары чырыыр

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң тудуг бригадазының 8 кижи составтыг бир звенозу колхоз суурунда чаа электростанцияны тудуп турар.

Звенонуң кежигүннери станция бажыңының ханаларын бүрүн доскаш, ам ооң дээвирин дуглап турарлар. Генераторну шимчедир «ДТ-54» деп тракторнуң моторун цемент-биле быжыглап тургускан. Электри-херекселдериниң монтаж ажылы болгаш суурну дургаар чалар кадаашкыны дооступ турар.

Тудугжулар колхозчуларның бажыңнарынче июль айның эгезинде электри киирер деп хүлээлгени алган, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар.

Т. ШЫЫРАП.

Ажыглалче кирген

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң эш Дажи-Намчалга удуртукан тудуг бригадазы ийи-үш чыл иштинде тудуу доозулбастаан чунар бажыңны 6—7 хонук иштинде кылып, ажыглалга киирген.

Н. ООРЖАК.

Эмчиниң мергежили-биле

Бистиң областа эмнелге албан черлериниң саны өзүп турары-биле кады медицина талазы-биле бедик мергежилдиг ажылдакчылар база көвүдеп турар. Бо дугайында бир чижекти көргүзүксеп тур мен. Мөнгө ижин аарыы Ада-чурттуң Улуг дайынынга чоруп турумда 1942 чылда эгелээн. 1953 чылда ол аарыгга нарыыдаашкын болган болгаш кезип эмнээшкинни кылганының соонда амы-тыным алдынган. Чыл эрткен соонда шөйүндүлерге оюлганнаар аарыг тыптып келген. Эмчээ чыттырып алгаш-даа, бажыңга хайгаарап-даа эмнээни эки түннелди бербейн барган. База катап кезип эмнээр ужур таваржып келген.

Область эмнелгезиниң кезип эмнээр салбырынга мени чыттырып алган. Кезиишкин нарын. Область эмнелгезиниң кол кезер эмчизи РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Семен Герасимович Хургин болгаш ассистент Г. Белоголовкина олар 1958 чылдың апрельде мени кезип эмнээннер, кезиишкин ийи шак үргүлчүлээн. Кезиишкин доозулган соонда Семен Герасимович мөнгө чугаалай-дыр: «Кезиишкин эки болуп доозулду. Силерниң аарыыларны бичии-ле саладыпкан болза, байдал багай болур турган».

Ооң соонда 17 хонгаш бажыңымче чана бергеш, сегип эгелээн мен. Ам кадыым эки. Кезер эмчи эш Хургиниң бодунуң тускай эртеминге мергежилдиг болганы-биле мөңгө тыным алдынган. Ынчангаш Семен Михайловичиге өөрүп четиргенимни илереткеш, моон соңгаардаа чоннуң кадыы дээш чедишкинниг ажылдаарын күүзөр мен.

Эш Хургин Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында фронтуларның бирээзинге кол кезер эмчи болуп ажылдап турган. Ол болза 30 ажыг чылдың дургузунда ниитизи-биле 15 муң хире кезип эмнээшкиннерни кылган. Ынчаарга 1957 чылдың ноябрьдан бээр бистиң областа ажылдап турарының дургузунда 50 ажыг кижини ол кезип эмнээн. Кол кезер эмчи С. Хургин болгаш область эмнелгезиниң кезип эмнээр салбырының эргелекчизи А. Канунников аарыг кижилерниң дүргени-биле эттинеринче кезээде улуг кичээнгейни салып турарын демдеглезе чогуур. Херек апарганда олар ажыл шагы-даа барымдаалавастар.

Чижээлээрге, 1958 чылдың бир хүнүнде кезип эмнээр салбырга М. Сендини чедирип келген. Ол кижи аътка тептиргеш, шөйүндүлерге үстүгүлей берген. Дораан кезип эмневес болза хоржок турган. Херек болза кижиниң амы-тынының дугайында болуп турар. Эштер С. Хургин болгаш А. Канунников кезиишкинни ол дораан кылганнар болгаш ол кижи 15 хонгаша эттинип чоруй барган.

Хомудалдар болгаш саналдар дептерин ап көөр болза, кезер эмчилерниң болгаш аарыг кижилерни ажаап турар ажылдакчыларның дугайында өөрүп четиргенин илереткен хөй бижилгелер бар. Аарып турган Ломакиниң бижээни: «Кырган мөңгө харым 76. Семен Герасимович мөңгө тыным алганының дугайында аңаа чүрээмниң ханызындан өөрүп четиргенимни илередип тур мен. Үр чыл чурттанар».

Кижилерниң кадыы дээш могагшылаг чокка ажылдап турар эмчилерге, бо бүгүнү бодап келгеш, сеткилдиң ханызындан улам улуг чедишкиннерлиг болурун күзевес аргажок.

Н. ВАСИЛЬЕВ,
Ада-чурт дайынының инвалиди, пенсионер.

Допчузу-биле

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң сууру Көк-Теректe радио белдири багай ажылдап турар. Радио белдиринде ажылдап турар М. Мөнгө радио-техника талазы-биле тускай курс дооспаан, суурда радио чок колхозчуларны бажыңнарынга радио точкаларын киирип бербейн турар. Радио белдири чогуур шагында дамчыдылга кылбас, ажылдап турза-даа ооң үнү тода дынналбайн турар.

Ооң-биле чергелештир Көк-Терек суурда чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга ажылында четпестер база бар. Суурнуң кол кудумчузу—Самбажык кудумчузунда турар кижи эмнелгезиниң, магазин бажыңнарының чанында олурткан ногаач үнүш көзүлбейн турар.

Б. ОНДАР.

* * *

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң баштаар чери артельдиң автомашиналарының ажыглал, кадагалалынче кичээнгей салбайн турар. 5 машиналарның ийизи үрелген болгаш оларның мотор кезектери тетчеглеттинген.

Х. САМДАН.

* * *

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда дилген тудуг материалдарының чогундан тудуг ажылы оожум темп-биле чоруп турар. Колхозтуң ыяш дилер машиназы үргүлчү үрелип, орта ажылдавайн турар.

Колхоз суурунда болгаш фермаларда чедир септеттинмээн тудуглар эвээш эвес. Бо чылын 8 чурттага бажыңнарының ханаларын тудуп каан. Кылын, чуга манза, соңга, эжик болгаш кастактар кылыр тускай материалдарның чогундан ук бажыңнарның тудуу ара кагдынган.

С. БАНЧЫК.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Эйлиг-Хем» колхозу 1957 чылдың май айда чаа пилораманы садып алгаш, эрик кыры черге тургускан. Ону эки быжыглап тургуспаанындан ай четпээнде пилорама онтар иштинче андарлып кирген болгаш ол үнелиг эт ам-даа ында тадарып, үрелип чыдар.

М. САДЫЫ.

Профэвилел съездизинге уткуштур

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң декабрь Пленуму ССРЭ-ниң профессионал эвилелдериниң ажылының дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, кайгамчык улуг ужур-дузалыг шиитпирлерни хүлээп алган, ынчаарга бистиң чуртувусту ажылчы чону ол шиитпирлерни изин-биле хүлээп алгаш, амыдыралга боттандырып эгелээн.

Совет профэвилелдери партияның XX съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, боттарының ажылын эжиктеткен деп СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглээн. Оларның идепкейлиг киржилгези-биле бүдүрүлгениң чаартыкчыларының мурнакчыларының болгаш чогаадыкчыларының хүрээлеңи өскен, социалистиг чарыштың чаа хевирлери тыптып, калбарган, ажылчы чоннарның күш-ажылын болгаш ажыл төлевирин, амыдырал-чуртталга болгаш культура хандырылгазын эжиждер талазы-биле чамдык чугула айтырыгларны шиитпирлээн.

СЭКП ТК-ның Пленуму онза чугула доктаалды үндүрүп, профессионал эвилелдериниң ажыл-чорудулгазының тодаргай программазын, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузар дээш бүгү улустуң демиселинге оларның ролюн бедидериниң орударын айыткан.

Бистиң областың профэвилелдериниң кежигүннери ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин Коммунистиг партияга ханы өөрүп четириишкин-биле уткуп, оларны өң дүрген күүседир дээш долу шиитпирлиг чоруун көргүскен.

Чижек кылдыр алымы. Кызылдың даваныла комбинадында профэвилел комитеди (даргазы эш Павленко) ТК-ның Пленумунуң соонда, ооң шиитпирлери-биле тодаргай танышкаш, бодунуң бүдүрүлгечи болгаш организас-массалыг ажылын бүдүрүлгениң ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының ортузунга дыка эжиждеткен.

Профэвилелиниң кежигүннериниң, месткомнуң хуралдарын үргүлчү эрттирип, социалистиг чарыш дугайында, бүдүрүлге планының күүселдезиниң, күш-ажылчы сагылга-чурумнуң, хоорай чаагайжыдылгазынга киржилгенин, организас-массалыг ажылдың болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларын илередириниң дугайында болгаш өскедаа айтырыгларны тодаргай чугаалажып, оларны херек кырынга күүседир дээш боттуг хемчегларни ап турар.

Комбинаттың партия организациязы болгаш местком бүдүрүлге планын ей-шаанда бүгү көргүзүглер зайы-биле күүседир, даваныла кылыгларының шынарын эжиждер болгаш бот-үнезин чиигедир чергелиг мындыг чугула айтырыгларны бүдүрүлге чөвүлел хуралдарга дирекция чериниң болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының киржилгези-биле чугаалажып, оларның үре-түннелдиг болуурун чедип ап турар апарган.

Бо бүгү хемчегларниң түннелинде даваныла комбинады (директору эш Петенев) бүдүрүлгениң бүгү курлавырларын болгаш аргаларын ажыглап тургаш, чартык чылда нинти продукция бүдүрүп үндүрериниң планын хуусаа бетинде, беш айларның дургузунда 103 хуу, бараанныг продукцияны бүдүрериниң ол-ла үениң иштинде 115 хуу күүсеткен. Беш айларның дургузунда даваныла кылыгларының ботүнезин 12,7 хуу чиигеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 19,5 хуу бедиткен. Июнь айга чедир пландан ажыр 200 муң рубльдиң орулгазын киирип алган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң-биле чергелештир, ажылчыннарның ортумак ажыл төлевирин беш айларның дургузунда 9 хуу өстүрген.

Комбинат мындыг бедик көргүзүглерни ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин хөгжүдериниң өң чугула хевирлериниң бирээзи, коммунистиг тургузуушкунуң шылгаттынган методу болуп, бистиң чуртувуста ёзулуг бүгү улустуң хөрээ апарган социалистиг чарышты хептериниң аңгы-аңгы хевирлерин даараар бригадаларның болгаш ээлчеглериниң, тус-тус даваныкчыларының арызынга калбартканының ачызында чедип алган. СЭКП-ниң XX съездизинин шиитпирлерин боттандырбышаан, ында партия болгаш профэвилел организациялары чарышты удуртуурун дыка эжиждип, оны эки шынарлыг даваныла кылыгларын чонга бүдүрүп бээриниң боттуг чепсээ болдурган.

Бо чылын социалистиг чарыштың киржикчилериниң саны мурнундагы чылдардан каш катап көвүдеп, мурнакчыларның хүрээлеңи комбинатта калбарган. Чижээ, хөрээннеңнер платьелерин даараарының мастери эш Лалетина кылыр ажылының нормазын ай санында 132 хуу, даваныкчы Ажылчы — 138 хуу, эр улустуң хевиниң быжыкчызы Купреенкова — 150 хуу, массалыг хептиң даваныкчызы Граевская — 150 хуу, даваныкчы Тыртык — 133 хуу, хеп быжыкчызы болгаш даваныкчы Ермаков — 143 хуу болгаш даваныкчы Кыргыс—120 хуу чедир күүседип турар. Комбинаттың хүндүлел самбырызында ады кирген бо ышкаш макталдыг даваныкчылар ында он-он кылдыр санаттынып турар.

Бүгү-эвилелдиң профессионал эвилелдериниң XII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш областың үлетиур бүдүрүлгелеринде калбарган социалистиг чарыштың эгелекчилериниң бирээзи даваныла комбинады болган. Ынчангаш, бүдүрүлгениң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чонга эки шынарлыг, кедеринге эптиг кылдыр таарыштыр кылдынган хөй санныг иштики болгаш даштыкы хептерни даарап бээрин боттарының кол сорулгазы кылдыр салган. Ооң түннелинде даараглыг белен хептер садыг четкилеринге хүнүң-не шуужуп кирип турар. Чоннуң негелдезинге дүүштүр, Кочетов кудумчузунда аянныг хептер ательезин чүгле хөрээннеңнерниң хевин, базаар шөлүнде мастерскаяны чүгле ер улустуң хевин даараар ательe кылдыр тускайжыткан. Бо чорук ажылды шын организастаарынга база улуг дөгүм болган.

Месткомнуң организас-массалыг ажылын эжиждеткениниң түннелинде кежигүннериниң хүрээлеңи өзүп, чартык чылда дадывыр хавырарының планын хуусаа бетинде 138 хуу күүсеткен. Комбинатта профэвилел кежигүннери 280 кижи четкен болгаш кежигүн эвестер барык чок. Күш-ажылчы сагылга-чурумну үреер болгаш ажыл шагын чылдагаан чок үзер, кылыр ажыл нормазын күүсетпес ындыг кижилер база барык чок болуп турар.

Күш-ажыл хоойлузун үреп, ажылчыннарны ажыл шагындан дашкаар ажылдадыр, ажылдан дүрүм чок үндүрер чорукту комбинатта болдурбайн турар болгаш техниканың айыыл чок чоруун сагып турар.

Делегей байдалының дугайында болгаш бистиң чуртувустуң мурнунда турар улуг сорулгаларның дугайында лекцияларны болгаш беседаларны доктаамал организасташ, ол бүгүнү бүдүрүлгениң ажылы-биле тодаргай холбаштырып келген.

Бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседириниче кыйгырып турар лозунгуларны болгаш техниканың айыыл чок чоруун камгалаарынче угланган плакаттарны ында азып делгээн.

Ажылчыннарның материалдыг чаагай чоруун бедидер, күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттаазының байдалын эжиждер дээш дирекция чери боттуг хемчегларни ап, пландан ажыр алдынган орулганың күсели-биле ийи-ийи квартиралыг 3, дөрт квартиралыг 1 чурттага бажыңнарын тутган. Күрбанкының чээли дузаламчызының күсели-биле комбинаттың массалыг хеп даараар цехин 164 дөрбелчин метр немей калбартып турар. Оон ынай 25 киловатт күштүг курлавыр электростанцияны комбинаттың чыышыр чанында тудуп доозар четкен.

Месткомнуң культура-массалыг ажылында чамдык четпестер бардаа болза, ниитизи-биле алаан чедишкиннинг ажылдап турарын үстүнде фактылар көргүзүп турар.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң профэвилелдериниң мурнунга салган улуг сорулгаларын чедишкиннинг күүседир дээш демиселди улам-на күштелдирип турар, бар чамдык четпестерни чайладып алырының бүгү аргалары комбинаттың профэвилел организациязында бар.

С. СЕРЕН-ООЛ.

Ажылчы чоннарны хандырарын улам эжиждер дээш

Үлетиур болгаш аъш-чем бараанларынга ажылчы чоннарның хүн бүрүде өзүп турар хереглелдерин база негелдерин үлегерлиг хандырар дээш Улуг-Хем районнуң хереглел кооперациязының ажылдакчылары чамдык боттуг хемчегларни алган. Чоп кандыг бараанларны чогум кайы үеде чугула хереглеп турарын билип алырынче кичээнгейни бирги эдлчегде угландырган. Ол чорук чоннуң хереглелдерин хандырарынга, бир магазинде чок барааннар өске магазинге саарылга чок мөөннежи бээрин болдурбазынга улуг идиглиг болган.

Бистиң райпонуң системазында садыг ажылдакчыларының хөй нуруузу боттарының бараан саарылгазының планнарын ай санында чүгле долдур эвес, харын ыракта ажыр күүседип турар апарган. Ылаңгыя райпонуң төп магазинниң (эргелекчизи эш Буханцева) коллективи чоннуң хереглелдерин хандырарын эжиждеткен. Ында садыгжылар эштер Кович, Комарова, Москалева олар магазинни чогуур шагында ажыдып, хереглекчилериниң негелдерин үлегерлиг хандырар дээш чүткүүдүг ажылдавышаан, садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжының оирги одуруунда чоруп турарлар. 1958 чылдың баштайгы чартыында бараан саарылгазының планын ук магазин бир ай бурунгаар күүсеткен.

Арысканда магазин эргелекчизи эш Санников, райпонуң № 4 магазининиң эргелекчизи эш Аргунова, садыгжызы эш Букарина олар чоннуң хереглелдерин хандырар талазы-биле боттарының хүлээлгелерин эки күүседип, совет садыгының культуразын чедип алганнар. Ооң-биле чергелештир, бистиң райпонуң чамдык магазиннериниң ажылында улуг четпестер ам-даа бар дээрзин демдеглээр херек.

Чоннуң хереглелдерин чамдык садыгжылар ёзулуг өөренип көрбейн турар. Райпонуң № 3 магазининиң эргелекчизи эш Шпак, ооң садыгжызы эш Прудникова, хлеб магазининиң эргелекчизи эш Завалина олар совет садыгының чуруумун баржызы-биле үреп, чоннуң хереглелдерин четпес хандырып келген. Ылаңгыя Хайыраканда магазиниң садыгжызы турган эш Путинцев мораль талазы-биле будулуп, садыг алыкчыларга ээлдек эвес чоруктарны удаа-дараа бөдүрүп келген.

Ажылчы чоннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырар талазы-биле чаа, тодаргай сорулгаларны СЭКП ТК-ның июнь Пленуму болгаш ССРЭ-ниң хереглел кооперациязының төлээлекчилериниң чоокта чаа болуп эрткен бешки съездизи бүгү садыг ажылдакчыларының мурнунга салган. Бо төөгүлүг сорулганы амыдыралга боттандырар дээш Улуг-Хемниң кооперасчылары амгы үеде улам күжениишкиннинг ажылдап, ССРЭ-ниң хереглел кооперациязын Ленин ордени-биле шаннаан дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыын, улуг өөрүшкү-биле уткуп, хүлээп алгаш, боттарынга чаа, бедиткен хүлээлгелерни ап алган ажылдап турарлар.

А. ЛАПШАНОВ,
Улуг-Хем райпозунуң баштаар чериниң даргазы.

ЧАЛЫЫ НАЗЫННЫҢ БОЛГАШ АВААНГЫР, КАПШАГАЙ КҮШТҮГ ЧОРУКТАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ

Чурукта: Аныяктар байырлалының хүнүнде Кызылдың парыгына селгүүстээн болук аныяктар.

БАЙЫРЛАЛДЫҢ ЭГЕЗИ

Чалыы назынның чырык чаагай, өөрүшкүлүг байырлалы — Совет аныяктарның хүнүн бүгү чуртта дег областың аныяк өскеннери канчаар-даа аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле демдеглеп эрттиргеннер. Ылангыя Кызыл хоорайга ол эрткен субботада эгелээш, ийи хүн үргүлчүлээн. Байырлалдың бүлүүзүнде-ле хоорайның кудумчуларынга база дыштанылганың болгаш культураның парыгына чалыы назын тергиидээн турган. Ол хүнге холбаштыр начын шыырак мөгелер, хартыга дег ужугар капшагай маңнаар аъттар база-ла областың чер бүрүзүнден четкилеп келген тургулаанар.

Хоорайның парыгының стадионунга Совет аныяктарның хүнүнге холбаштырган хөй кижи кыр жиикчилиг митинг болган. Ону ВЛКСМ хоркомунуң секретары Б. Оюн ажытпышаан, Совет аныяктарың хүнүн доктаадып турган — аныяктар дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының база бир илерээшкини болур деп чугаалаан.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока аныяк оолдарга, кыстарга байырлал таварыштыр изиг байыр чедирген ажылагый болгаш культура турүүзүүшкүнүнүң хөрээнге аныяктарның кирип турар улуг салыышкыннарын демдеглээш партияның XX съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга олар моон соңгаар-даа партия организацияларының идегелдиг дузалакчылары болур дээрзинге бүүрелин илереткен.

Акы-дүүма Хакасиядан келген төлээлерниң удуртукчузу СЭКП обкомунуң бирги секретары эш В. И. Колпаковтуң чедирген байырын митингниң киржикчилери изиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Ол, Хакасияның аныяктарының болгаш ажылчы чоннарының мурнундан изиг байыр чедирбишаан, ленинчи комсомолдуң 40 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш Хакасияның комсомолчулары болгаш аныяктары силерни социалистиг чарышка кыйгырыш турар дээрзин дамчыткан.

Митингге ол ышкаш хоорайның үлетүр бүдүрүлгелеринде аныяктарның мурнундан АТК-ның комсомол организациязының секретары эш А. Родченко, студент аныяктарның мурнундан Кызылдың педучилищезинниң сургуулу Ч. Сат байыр чедиргеннер.

Ленинчи комсомолдуң 40 чыл оюн таварыштыр Хакасияның аныяктарының социалистиг чарышка кыйгырыы Тыванның комсомолчулары болгаш аныяктары изии-биле хүлээп ап турар дээрзиниң дугайын митингге ВЛКСМ обкомунуң секреваты эш А. Юмбуу чугаалаан. Митинги доозулгал. Стадионга мөгелер хүрежип эгелээн.

Ол хүн парка аныяктарның селгүүстээшкиннери танцы, оюннар дыка орайга чедир үргүлчүлээн.

Ырлар кутулуп турзун

Байырлал хүннериниң кежээлеринде парктың Ногаан театрынга Облпотребсоюзтун, ИХЭ-ниң, Кызыл АТК-зының болгаш Төп автосептелге черниң бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтериниң концертин төнчүүнге чедир көрген.

8 шак турда кежегени ажыдыпкан. АТК-ның иниги ыры «Сибирь кыйгырып тур», «Россия мээң төрээн чуртум» деп ырларны улуг көдүрлүүшкүн-биле ырлаанар. Оон соонда танцылар, уран номчулгалар, тус-тус кижилерниң ырлары эгелээн. Ойнавчылар биле көрүкчүлерниң аразынга харылзаа улам-на чылыг болуп турган. Г. Моламдай биле Мединская «Пеньковка болган херек» деп кинодан ырны чедишкиниг күүсеткеннер.

Орус улустуң «Бедик кашпалдар аразынга тывылбайн барган» болгаш «Кәдәәжитеш» деп ырларын Михайловтуң күүсеткенин көрүкчүлер чылыг уткаанар. «Калбак кара кадыны» деп операдан Лиза биле Полинаның ыр-биле чугаалажыр турарын Сиротина биле Павлованың күүсеткенин көрүкчүлер улуг үнелээн. АТК-ның Ковалева, Кашина, Данилова, Беленкова составтыг квартедин көрүкчүлер өөрүшкүлүг уткаан, олар «Алдын оттарның көвейин» деп ырны күүсеткеннер.

Таскараков, Шумарин, Комиссаров олар акробатиктиг чараш шикчәәшкиннерни көргүскени үр болгаш изиг адыш часкаашкыннарыбиле ужурашкан.

Национал театрның артизи Кенденбиль, К. Сорулганың «Шупту бистин» деп шүлүүн номчааны көрүкчүлерге улуг ханышкынны болдурган. Ынчалза-даа театрның концертке киржир ужурлуг артистериниң чамдыызы келбейн барганын дедеглөөр херек. Боттарының кол профессиязын ынчаар көөр чорук шын эвес. Орус пляскаы Гоевтиң ойнаанын көрүкчүлер дыңмиттиг адыш часкаашкыннарыбиле уткуп, ону каш катап сценаже кедирип турган. «Венгерка» деп танцыны Чижен-си кыска-даа бол, көрүнчүг күүсеткен.

Концерт ийи шак хире үргүлчүлээн болгаш уран мергежил талазы-биле аныяктарның үргүлчү-ле улам эки кылдыр мергежип турарын көргүскен.

Чурукта (солагай талазындан): Г. Данилова, У. Ковалева, Н. Беленкова, А. Кашина оларның ырлап турары.

Селгүүстээшкин

Парктың тротуарлары байырлалдың бүлүүзүнде-ле чаъска чугдунган болгаш суггартынган турган. Парк—селгүүстээшкинге келген кижилерни хүлээп алырынга белен.

— Кирип морлаңар! — деп чалап турган. Танцылаар бичии шөлге аныяктарның иниги танцызы үрер хөгжүмүүн үделгези-биле эгелээн. Ногаан театрга, боо адар тирлерге, карусельге, биллиардка, чайганыр черге хөй-хөй аныяк оолдар, кыстар болгаш улуг-даа улустар боттарының күүзүн оюннарын шилип ап турган.

Июнь 29-та кежээкиниң 4 шакта дүүн эгелээн хүрешкен мөгелер көөр дээн кижилер стадионну долдур олурупкан болгаш база хол бембүүнүң, баг кагарының спорт оюннары болгулаан. Парктың номчуга залын оолдар, кыстар долган. Оон эргелекчизи келген аалчыларны ээлдээ-биле хүлээп ап, номчукчулар оон туралааны номнарын ап номчуп турганнар.

Селгүүстээшкинни Улуг-Хемге база багай эвес организастаан. Өзромдан пионер лагеринге чедир катерлер-биле эжиндириишкин дыка солун болган.

Кежээ аныяктар балы болган, танцы, карусель, чайганыр черлер соксаал чокка ажылдап хүнзээниинден ында ыр, шоор катты-хөг кутулуп турган...

Халалыг хүн дагта саадаан соонда кежээкиниң серии салганы хадып, чоорту-ла ишир дүжүп олурган. Кежээкиниң 10—11 шак үезинде парктың ол-бо талаларын янзы бүрү өңнерлиг ракеталар дээрге челәштелдир аттыгып тургулаан.

Чүгүрүк, капшагайларның маргылдаазы

Чурукта: Эстафета талазы-биле чарыштың эгелеп үнүп турары.

Байырлалдың, дыштанылганың хүннеринде аныяктар кандыг-бар солун чүүлдерни бо-ла кыла бээр, хөглүг-ле!

Бо байырлалда маргылдааның эгезинде ВЛКСМ Кызыл хоркомунуң кубогу дээш 2,8 км черге команда бүрүзүнге 5 кижи составтыг эстафетазы парктың эжиинден эгелээш Ленин кудумчузунга болган.

Тиилегени АТК-чылар чедип ап, хоркомунуң кубогун алганнар. Тиилегени башкы институдунуң командазы алыр турган. Сөөлгү 200 метрге башкы институдунуң Полина Наговицина халын үнүкен болгаш оон дараазында АТК-ның Борис Савиткин эстафетаны Гера Бондаревага дамчыткан. Галина биле Геранның аразы барык 15 метр ырак. Ынчангаш Г. Бондарева бодунуң бүгү-ле күжүн үндүрүп, Н. Наговицыяны четкеш, эрткен болгаш тиилеге АТК-чыларны болган.

Хоорайда 100 ажыг комсомол организациялары бар. Ынчалзажок комсомол организацияларындан чүгле 4-ле команда киришкени дыка четпес.

Дараазында парктың стадионунга маргылдаалар эгелээн.

Эр улустуң 100 метрге чадаг чарыызынга типографияның Юрий Табуев 12,03 секундада маңнаш бирги черни, хөрөөженнерден 100 метрге АТК-ның Гера Наговицина 14 секундада маңнаш бирги черни, 1 км 500 метрге чарыызка Николай Потылицин бирги черни ап тиилекчилер болганнар. Бедиинге эр улустан Таңдының Абросимов 1,6 метрни халаан, хөрөөженнердеа АТК-ның Светлана Шеглова 1,35 метрни халаан бирги черни алганнар. Черниң узунуң база-ла Абросимов 5,83 метрни, хөрөөженнерден АТК-ның Носова 4,3 метрни халаан бирги черлерни алганнар.

Дараазында 400х4 эстафетазынга Кызылдың, Туранның, Хову-Аксының, Чадананың командалары киришкен. Аңаа областың культура эргелелиниң типография командазы 49,3 секундада маңнашкаш команда талазы-биле бирги черни алган. Тиилөөн команданы, тус-тус маргылдааларга тиилекчилерни областың күш-культура болгаш спорт комитединиң шаңнал бижиктери-биле шаңнаан.

Шаңнал кубогту чаалап алган

Парктың бут бөмбүүнүң шөлүнге спорттуң «Труд» эки тура ниитилелиниң чөвүлелиниң бут бөмбүүнүң талазы-биле шилчип чоруур шаңнал кубогу дээш маргылдаа болган. Аңаа областка болгаш Кызылдың зона талазы-биле бирги черлери дээш маргылдааның эң шыырак киржикчилери типография болгаш АТК командалары маргышканнар.

Маргылдааның баштайгы эөлчәәнде командаларның кайызы-даа удур-дедир шыңгыы атакаларны чорудуп, чидиг демисел-биле ойнаанар. Оюн орту кирип чорда оң талакы азыгдан 11 метр черден шииткел тевишкин-биле теверге АТК командазының солагай таладан халдакчызы бажы-биле мячини хаалгаже кайдыктыр досканы-биле бир санны апканнар. Удур ойнаан командазы ойнаашкынын күштелдирзе-даа сан чедип ап шыдаваан болгаш оюн 1:0 болуп часпарлаан.

Ийиги ойнаашкында база-ла АТК-зылар ойнаарының инициативазын чаалап ап, күштүг атакаларны кылып турган болгаш болуунуң талазынче бөмбүк киритпээн.

Ынчангаш шилиндек командаларның маргылдаазының түңнелинде АТК командазы тиилөөш, күш-культура болгаш спорттуң «Труд» эки-тура ниитилелиниң чөвүлелиниң бут бөмбүүнүң талазы-биле шилчип чоруур кубогун чаалап албышаан, күш-культура болгаш спорт обкомунуң шаңнал бижиин кады алган.

Хүндүлелдиң хүннеринде хүрежи бээр мөгелерни

Үрер хөгжүм сурагжаан тыва марштуг чиртиңейдир ойнай берген. Областың бүгү черлеринден келген 64 шилиндек мөгелер Улуг-Хем эринде чоон, салбак будуктарлыг терек төзүнде майгын баарында чыскаалыпкан турганнар. «Оң тала, эргил. Кылаштан марш!» деп команда үнген соонда, Кызыл галстуктуг ийи пионерлерге баштаткан судьялар, оон соонда мөге салыкчылары, оларның соонда мөгелер базып үнүпкеннер. Адыш часкаашкыны-биле олар шөлдү долгандыр марыштааш, эзирлер ышкаш кылыйтыр тевип үнүпкеннер.

Баштайгы салыг хенеттиг болгулаан. Область чемпиону чораан Доңгак Комбу Сүт-Хөлдүң аныяк мөгези Хемер-оолга таварышкаш, ушкан. Кызылдың шыырак мөгези Кумаяк-биле Сүт-Хөлдүң хоочун мөгези Мартаажык онаашканнар. Дыка шыңгыы түтүп келгениниң түңнелинде Кумаяк октаан.

Ол хүн ийиги салыг дооступ чорда, улуг чаашкын болгаш хүрешти дараазында хүнче соңгаарладыр ужурга таварышкан.

Маргылдааның ийиги хүнүнде артган 16 мөгелериниң хүрежи эң солун болган. Кызылдың эң шыырак мөгелериниң бирээзи Дукар Семис-оолга онаашкан. Аваангыр тулуушкаш, Семис-оол октаан. Бай-Тайганың аныяк мөгези К. Хомушкунуң хүрежи эгезинден тура-ла кончуг чараш, көрүштүг турган. Ол ушку онаан база-ла чиик ашкан.

Үшкү салыгда Өөр мөгези Шамушку. Дөртку салыгда Семис-оол Шагдыр-оолду чиик октаан. Суктар-биле Хомушкунуң хүрежи эң солун болган. Даштындан көөрге, Хомушку эң шыырак, боткур көстүр. Ынчалзажок, Суктар кончуг эптиг, аваангыр дегээлөөш, чиик аңаргаш, октаан.

Ам ийи үжүүр мөге артган. Сөөлгү онагда Суктар бодунуң бутбиле хүрежир аргазын ажыглаар бодаан. Ынчалзажок шүүлген мөге чай алындыроайн, оон будундан удур алгаш, октаан каан.

Область чемпиону, шүүлген мөге Сарыглар Семис-оолдуң дугайында каш сөс. Бо тиилегге оон областка онгу удаа шүүлгени ол болур. Ол эвир чылын областың ийи маргылдаазынга шүүлүп чораан Комбуну улаштыр-улаштыр октаан. Ол ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазының киржикчизи. Спортчу ам Сүт-Хөл районда бодунуң төрээн колхозу «Бора-Тайга» көдээ ажылагый артелинде фермада сазар инектерни кадарын ажылдап турар. Ол бодунуң күш-ажылы-биле спортчу каңналгазын шын холбаштырып чоруур. Ол 1926 чылда төрүттүнген, ам-даа күш-шыдалының кызында. Областа 10 удаа шүүлүп, деп чүве — рекорд түңнел-дир.

Сарыглар Семис-оол чемпион адын база катап бадыткааш, ол хүндүлүг атты районче, колхозче алгаш барган. Ийи болгаш база ушку, дөртку черлерни алган мөгелер дипломнар, жетоннар болгаш өртектиг чүүлдерби-ле шаңнатканнар.

Чурактарда: Үстүнде сн талазында 64 шилиндек мөгелериниң тевип үнүп турары. Адаанда (солагай талазындан оң талазынче) шүүлген мөге, область чемпиону Сарыглар Семис-оол, үжүүрлешкен мөге Үчүк-оол Суктар (Тес-Хем) оларның хүрежип турары.

ХАРТЫГА ДЕГ АЪТТАР

Июнь 29-та Кызыл хоорайның ипподромунга областың ээлчеглиг аът чарыызы болуп эрткен. Чарышка колхозтардан, совхозтардан болгаш өске-даа ажыл-агыйлардан 150 ажыг аъттар киришкен.

Маргылдаа аъттыг парад-биле ажыттынган. Бир дугаарында 20 километр черге 27 чүгүрүк Тыва аъттарны чарыштырган. Аъттарны Көк-Тейден салган. Чадананың дуржулга станциязының «Партизан» деп аъды область маргылдаазының доктаамал киржикчизи Монгуш Стаяның башкарылгазы-биле 24 минута 5 секундада бир дугаарында келген. «Партизанны» эрткен 1956 чылдың аът маргылдаазынга база ол-ла мунукчу эрттир мунуп келген. Ийи дугаарында Чөөн-Хемчик районуң Ленин аттыг колхозунуң бора аъды (мунукчу Хомушку Чечен-оол) 25 минута 5 секундада келген. Үш дугаарында Улуг-Хем районуң «Улуг хая» колхозунуң калчан хоор аъдын мунукчу Демир-Хая 25 минута 07 секундада мунуп келген.

Дараазында ипподром иштинге тергелиг челиш болгаш чарыштар кыска дистанцияларга эгелээн.

1600 метрге ийи харлыг дон болгаш буденновчу уксаалыг хайнак аскырларны болгаш белерни тергелиг чарыштырарга мал тарып боозадылгазының күрүне станциязының «Заветная» деп безин (мунукчу Ю. Сударев) 2 минута 16,6 секундада келген.

5200 метрге чурттуң болгаш экижиткен улуг назылыг аъттарны чарыштырарга Улуг-Хем районуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Тюлюш Артаа мунган «Броненосец» деп аъды эрткен.

1600 метрге ийи харлыг орлов болгаш орустуң челер уксаалыг аскырларын болгаш белерни тергелиг чарыштырган. Бир дугаарында мал тарып боозадылгазының күрүне станциязының «Свет второй» деп аъды эрткен (мунукчу Сударев).

5200 метрге чурттуң болгаш экижиткен улуг назылыг аъттарны салган. «Өөк» совхозтуң мунукчу К. Маадыр-оолдуң мунган «Огонек» деп аъды эрткен.

3500 метрге орустуң орлов уксаалыг аъттарын болгаш оларның хайнактарын тергелиг чарыштырган. Бир дугаар черге Каа-Хем районуң «Совет Тыва» колхозунуң Салчак Балай-оол мунган «Дербист» деп аскыры 6 минута 12 секундада келген.

5200 метрге улуг назылыг мунар уксаалыг аъттарны салырга бир дугаарында Улуг-Хем районуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң К. Блинов мунган «Заседатель» деп аскыр 6 минута 41 секундада келген.

3500 метрге орустуң орлов уксаалыг аъттарын тергелиг чарыштырарга Улуг-Хем районуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң Блинов башкарган «Воркун» деп аскыры 5 минута 9,8 секундада эрттип келген. Ол аъттар-биле кады эрткен маргылдааның чемпиону «Мотор» (дуржулга станциязының) дистанция кыска болганындан чер албаан.

5200 метрге улуг назылыг экижиткен уксаалыг аъттарны чарыштырарга «Элегес» совхозунуң Кыргыс Виктор мунган «Орлик» деп аъды 7 минута 8 секундада эрттип келген.

2400 метрге үш харлыг дон болгаш буденновчу уксаалардың хайнактарын чарыштырган. Мал тарып боозадылгазының күрүне станциязының мунукчузу Сарчының мунган «Туманный» деп аскыры 3 минута 20,1 секундада эрттип келген. Ийи дугаарында дуржулга станциязының «Казбек» деп аскыры 3 минута 21,5 секундада келген.

3500 метрге орловтуң челер уксаалыг аскырларын тергелиг челиштиргеп. Каа-Хем районуң «Коммунизмче орук» колхозунуң «Атлас» деп аскыры 5 минута 44,3 секундада келзе-даа мунукчу Лямхин дөрт чедир даалыктадыпканындан бир дугаар черни ийи дугаарында келгеа мал тарып боозадылгазының күрүне станциязының «Маскарад» (мунукчу О. Санчы) деп аскыры алган.

Адак соолунде 3500 метрге орустуң челер уксаалыг аскырларын тергелиг челиштирген. Бир дугаар черге Бии-Хем районуң «Кызыл таваачын» колхозунуң (мунукчу Бажин) башкарган «Буран» деп аскыр 5 минута 48,5 секундада келип келген.

Бүгү чарыштың түңнелин үндүргеш, маргылдаага бирги черлерни эжелээн болгаш янзы бүрү дистанцияларга эң ээзээш шак көргүскен аъттарлыг ажыл-агыйларны бир, ийиги, ушку чергениң дипломнарыбиле болгаш мунукчуларны өртектиг чүүлдер-биле шаңнаан.

Бирги чергениң дипломнарын үреліг аныяк малдарны өстүргени болгаш чарышка эки түңнелдерни көргүскени дээш мал тарып боозадылгазының күрүне станциязынга болгаш Улуг-Хем районуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунга тывыскан. Ийи дугаар чергениң дипломнарын Каа-Хем районуң «Коммунизмче орук», Таңды районуң Сталин аттыг колхозтарынга, үш дугаар чергениң дипломнарын Каа-Хем районуң «Совет Тыва» болгаш Таңды районуң «Дружба» колхозтарынга тывыскан.

Өртектиг чүүлдер талазы-биле бир дугаар шаңналдарны мунукчулар Ооржак Санчы, Салчак Балай-оол, Бажин, Блинов, Кыргыс Виктор, Монгуш Стая оларга, ийи дугаар шаңналдарны Ю. Сударев, Казанцев, Миков, Лузин, К. Маадыр-оол, Хомушку Чечек-оол оларга, үш дугаар шаңналдарны Ю. Сударев, Тюлюш Артаа, Ооржак Санчы, Филиппов, Михайлов, Демир-Хая оларга тывыскан.

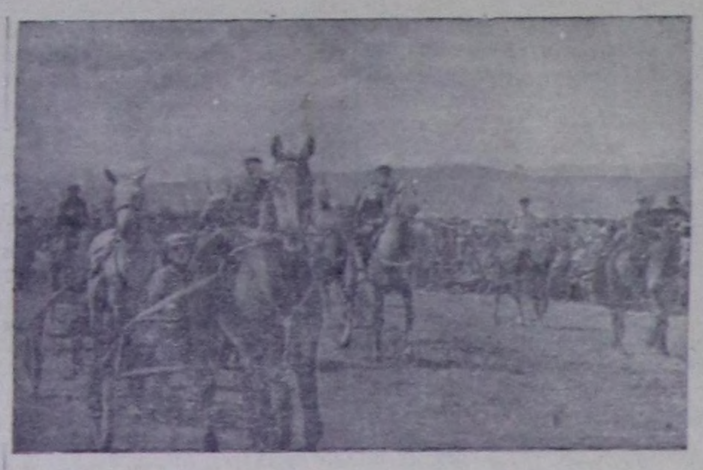

Чурукта: чарышкан аъттарның чыскаалы.

АКШ-ТЫҢ ЧАЗААНГА СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ УДУРЛАНЫЫШКЫННЫГ НОТАЗЫ

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыко АКШ-тың элчини Л. Е. Томпсонну ДХМ-ге чалап алгаш, совет күрүне кызыгаарын америк самолеттуң үреп кирип келгенин холбаштыр АКШ-тың Чазаанга Совет Чазактың удурланыышкынныг нотазын тыпсып берген. Моон адаанда ол нотаны парлап турар:

Каттышкан Штаттарның Чазаанга ССРЭ-ниң Чазаа моон адаанда үүлүү медеглээрин эргежок чугула деп санап тур.

Бо чылдың июнь 27-де Москва шагы-биле 18 шак 30 минута турда АКШ-тың шериг-агаар күштериниң демдээн кылган дөрт моторлуг шериг самоледу Совет Эвилелиниң күрүне кызыгаарын Ереван хоорайның шала мурнуу чарында районга үреп кирип келген болгаш Совет Эвилелиниң девискээриниң кыры-биле агаар делгеминче 170 километр чедир хынылап кирип келген.

Америк самолетка совет ийи истребитель-самолеттар уткуштур чеде берген болгаш чоокку аэродромга дүжер төлээде бисти эдер деп аңаа медээ-биле саналдаан. Кызыгаар үрекчизи самолет ол негелдеге чагыртпаан. Совет самолеттар кызыгаар үрекчизи самолетту черге хонарынга албадапкан. Ол самолет болза, Совет Эвилелиниң күрүне кызыгаарын үреп кирип келген черинден 240 километрде туруп турар черге совет девискээрге кээп хонгаш, өрттени берген.

Кызыгаар үрекчизи самолет черге кээп хонупкан соонда ол самолеттуң экипажы 9 кижини туткулап алган. Олар америк шериг хептерлиг болганнар. Ол кижилериң өүүктериниден болгаш оларга бар турган документилерден алгаш көөрге, туттурган бүгү кижилер Американың Каттышкан Штаттарының шериг-агаар күштеринде албан кылып турар болганнар.

Бо көргүскен барымдаалар болза, ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын америк шериг самоледунуң өнедиин үреп кирип келгенин херечилеп турар.

Кызыгаар үрээриниң ындыг барымдаалары моон мурнунда-даа туруп турганы билдингир болгай, ынчалза-даа Совет Чазактың дыңнадып турган медээлери бүрүнү-биле үндезинниг тургулаан болза-даа база барымдааларга удурланыыштыр АКШ-тың чазаа болза Совет Эвилелиниң күрүне кызыгаарын америк самолеттар үреп турар дээрзин хүлээп албайн турган. ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын америк самолеттуң июнь 27-де үреп кирип келгениниң байдалы болза, бодап көөрге, кызыгаар үрээшкининиң ол барымдаазын АКШ-тың Чазаа ам хүлээп албас аргажок болуп турар.

Америк шериг самоледунуң совет кызыгаарны бо каржызы-биле үреп кирип келгенинге удур Совет Эвилелиниң Чазаа шиитпирлиг удурланыышкынны медеглеп тур.

Совет Эвилелиниң агаар делгемин америк шериг самолеттарының үреп кирип тургулааныының барымдааларынче Американың Каттышкан Штаттарының Чазааның кичээнгейин удаа-дараа Совет Чазак угландырып келген болгаш ындыг янзылыг кызыгаар үрээшкиннери шыңгыы уржуктарга чедирип болур дээрзин айтып турган. Совет Чазак болза, ындыг үрээшкиннерни болдурбазы-биле чогуур хемчеглерни алырын АКШ-тың Чазаандан негеп тургулаан.

Ынчалза-даа Американың Каттышкан Штаттарының ол орук-биле барбайн барганын хомудал-биле демдеглээр апаар-дыр.

Совет Эвилелиниң Чазаа-биле бир дөмей, АКШ-тың Чазаа бистиң чурттарывыстың аразында харылзаларны экижидерин ораладжып турар дээрзинин дугайын АКШ-тың Чазаа удаа-дараа медеглеп турган болза-даа, АКШ-тың Чазааның амгы бо туружу бистиң чурттарының аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга идигни бербейн турар деп чүвени көөрү берге чүве эвес. АКШ-тың Чазааның ындыг туружу ооң тайбыңга ынакшылдыг бис деп турар медеглелдери-биле дүүшпейн турар болгаш ол болза, чүгле ССРЭ-ниң база АКШ-тың аразында харылзааларның чидиглениринге чедирип турар эвес, харын база делегейиниң байдалын ниитизи-биле кадыкшыдарынга моондак болуп турар.

Совет Эвилелиниң күрүне кызыгаарын америк шериг самолеттарының үреп кирер чоруун болдурбазының талазы-биле боттуг хемчеглерни алырын АКШ-тың Чазаандан Совет Чазак негеп тур.

Москва, 1958 чылдың июнь 28.

Чамдык коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Берлинге болган Чөвүлел хуралы

БЕРЛИН. (СЭТА). «Нэйес Дейчланд» солунга июнь 30-де дараазында дыңнадыгны парлап үндүрген:

Германияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалаанын ёзугаар 1958 чылдың июнь 27-29-та Берлинге коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чөвүлел хуралы болган, аңаа: Бельгияның Коммунистиг партиязының, Данияның Коммунистиг партиязының, Германияның Коммунистиг партиязының, Германияның социалистиг Чаңгыс аай партиязының, Францияның Коммунистиг партиязының, Великобританияның Коммунистиг партиязының, Италияның Коммунистиг партиязының, Люксембургтуң Коммунистиг партиязының Нидерландыларның Коммунистиг партиязының, Норвегияның Коммунистиг партиязының, Австрияның Коммунистиг партиязының, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының, Швецияның Коммунистиг партиязының, Швейцарияның күш-ажыл партиязының болгаш Чехословакияның Коммунистиг партиязының төлээлекчилери киришкилээн.

Тайбың дээш, америк болгаш герман империалистерниң агрессчи политиказынга удур, Германияның Федеративтиг Республиказын атомнуг чепсек-биле чепсеглээринге удур демиселге коммунистиг болгаш ажылчын партияларның пролетаржы интернационализмниң болгаш акы-дүнма сырый харылзааның ёзузунга чөвүлел хурал болуп эрткен.

Ливанга удур империалистиг агрессияның планнарының дугайын Каирниң парлалгазы бижип турар

КАИР, ИЮНЬ 27. (СЭТА). Ливанның херектеринге англи-америк чепсектиг холгаарлаашкынның кыжаныы-биле холбаштыр Ортаакы Чөөн үүкте тургустунган байдалдың дүшкүүрлүг чоруунче кичээнгейни угландырарын Каириниң парлалгазы үргүлчүлеп турар. «Аль-Гумхурия» солуннуң мурнуку үүлүнде бижээни болза, Ливанның иштики херектеринге дорт холгаарлап киржириниң белеткелин Каттышкан Штаттар үргүлчүлеп турар болгаш бүгү делегейде шиитпирлиг удурланыышкыннар турза-даа ол чуртче бодунуң шериглерин чорударының идеязындан ойталаваннар.

Ливанның иштики херектеринге чепсектиг холгаарлап киржирин чажырарынга КНО-нуң тугун ажыглаарын Америка ораладжып турар деп ол солун демдеглээн.

«Аш-Шааб» солуннуң кол редактору Хусейн Фахминиң бижээни болза, Каттышкан Штаттар болгаш Англия Ливанче боттарының чепсектиг халдаашкынын КНО-нуң ады-биле чажырарын ораладжып турарлар. Ындыг болза-даа, империалистиг күрүнелер КНО-ну хүндүлеп көрбейн, ооң Уставынга чөрүштүр хөделип турар деп Фахми медеглээн. Улустарның эрге-ажыктарынга чөрүшкек боттарының сорулгаларын чедип алырынга КНО-ну ажыглаарын империалистер ораладжып турар.

Тайбың талалакчыларының Бүгү бирма конгрези

РАНГУН, ИЮНЬ 29. (СЭТА). Бирманың тайбың талалакчыларының конгрези Рангунда ажыттынган, ооң ажылынга чурттуң янзы-бүрү районнарындан келген 200 ажыг төлээлер киржип турар. Тайбыңның Ленинчи делегей шаңналының лауреады Такин Кодо Хмаинг, «Лоду» солуннуң кол редактору У Хла болгаш еске-даа төлээлер баштайгы хуралга чүве чугаалап, ядролуг чепсекти хоругдаарынче болгаш ооң шенелделерин соксадырынче кыйгырганнар.

Мурнуу Африканың Эвилелинде кеш өңү ылгаар хоойлуга удурланган митинг

ПАРИЖ, ИЮНЬ 27. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Дурбандан (Мурнуу Африканың Эвилели) дамчыдып турарын ёзугаар алырга, янзы бүрү кеш өңнүг бөлүктерниң чурттаар черлерин тускайлап тургузар дугайында кеш өңү ылгаар хоойлуга удур 50 муң хире индийлер хоорайның стадионунга июнь 26-да митинг кылганнар.

Францияның национал хуралының көдээ ажыл-агый комиссиязының удурланыышкыны

ПАРИЖ, ИЮНЬ 27. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының парламент бөлүүнүң саналын ёзугаар Национал хуралдың көдээ ажыл-агый комиссиязы резолюцияны чүүлдүг деп көрген, комиссияның бюрозунуң ийи удаагы дилээ турза-даа, комиссияның бежигүннериниң мурнунга дыңнадыг кылып чүве чугаалаарындан көдээ ажыл-агый министриниң ойталазынга «шыңгыы удурланыышкынны» ук резолюцияда айыткан.

«Шынның» материалдарының изи-биле

Кара-Тал суурда колхозчуларның культурлуг негелдезинче кичээнгей салыр

Мындыг эге-биле «Шын» солунга Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң Кара-Тал суурунда чурттап турар колхозчуларның культурлуг негелдезинче сагыш салдынмайн турарын илереткен корреспонденция парлаттынган.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары эш Б. Болдашкиниң редакцияга дыңнатканы болза, ук корреспонденцияны колхоз баштаар чери-биле колхозта партия организациязының каттышкан хуралын чугаалажып көргеш, бар четпестерни узуткаар хемчеглерни алган болгаш садыгны багай организастаан садыгжы эш Бановаловту ажылдан дүжүрген.

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң кежигүннери: Эртине, Дүмен-Байыр, Шактар-оол болгаш Дарый олар моон мурнунда херек ужурунда күш-ажыл лагеринге шиитпирип чораан, херээн эрттиргеш, колхозка чедип келгеш, үр үе иштинде колхоз бүдүрүлгезинге киришпейн, арагалап чоруп турарын бөдөө корреспондент редакцияга бижээн.

Эрги-Барлык суму Советтиниң даргазы Н. Норбу-Самбуунуң дыңнатканы болза, ады үнген колхозчуларның үр үе иштинде колхоз бүдүрүлгезинге киришпейн арагалап турганы шын. Бөдөө Совет олар-биле чугаалажып, аразында ажыл чорутканыдан Дарыйдан өскелери артельдиң ажыл-агыйын адырларында ажылдай бергеннер.

Бразилия—бут бөмбүүнүң талазы-биле делегей чемпиону

СТОКГОЛЬМ, ИЮНЬ 29. (СЭТА). Швецияның болгаш Бразилияның командаларының аразында бут бөмбүүнүң талазы-биле делегейиниң бирги чери дээш түннел маргылдаа июнь 28-те Стокгольмга болган. Ол маргылдаа 5:2 санныг кылдыр Бразилияның командазынга ажыктыг болуп доозулган. Ук ойнаашкын доозулган сөөлүнде маргылдааның байырлыг хаашкыны болган, делегей чемпионунуң кубогун Бразилияның командазынга тывыскан.

Ийиги черни Швецияның, үшкүзүн — Францияның командалары тус-тус алгылаан.

ССРЭ—Югославияның шыдыраа маргылдаазы

БЕЛГРАД, ИЮНЬ 28. (СЭТА). ССРЭ — Югославияның шыдыраа маргылдаазы доозулган. Дооспаан турган үшкү болгаш дөрткү салыышкыннарның түннели мындыг болган: Геллер Матановичини, Полугаевский Миличини, Корчной Ивковту уткан, Котов Фудеревке уттурупкан, Суэтин, Берток оларның салыышкыны хайым болган.

Маргылдаа 19,5:12,5 санныг болуп, совет шыдыраачыларының тиилелгези-биле доозулган.

Редакторнуң ораламчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

«АЪРГАДАН ҮШ КИЖИ ҮНҮП КЕЛГЕН» ДЕП КИНО ҮНҮП ТУРАР.

Чудур Байыровна Биченин 1941-1942 өөредилге чылында Кызылдың башкы курузун дооскан дугайында читкен документизин күш чок болдурар.

Чугаалажыышкындан ажыл-херекче

Эрткен 1957 ажыл-агый чылында Чөөн-Хемчик районнуң колхозчу ажыл-ишчилери чуртталга-амыдырал тудугларының шынарын экижидер, 1958 чылда бүгү колхозчуларны өгден бажынче шилчидер дугайында боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап, областың бүгү колхозтарынга кыйгырыгны үндүргеннер.

Ук кыйгырыгны Барыын-Хемчик районнуң колхозтары, «Барлык» совхозу бүгү колхозчуларның, тудуг бригадаларының хуралдарынга чугаалажып танышкаш, боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап, өгде чурттап турар колхозчуларны бажынче шилчидер, тудугларның шынарын экижидер дугайында айтырыгны деткээннер.

Районнуң колхозтарында тудуг ажылын дүргедир, ооң шынарын экижидер, боттарының алган хүлээлгелерин херек кырында күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар тудугжулар, звенолар, бригадалар хөй.

«Ленин оруу» колхозта тудуг бригадазы (бригадири эш Сюрюн) чуртталга-амыдыралдың 30 тудугларын чорудуп, чаа школаны, 1800 хой кирер 4 кажааларны туткан. Тудуг материалын 4000 кубометрни белеткээр тургаш, 4537 кубометрни белеткеп, тудуг шөлүнде 951 кубометрни сөөрткен.

Ол колхозта тудуг ажылының экижээни, ында партия группазы (группорг эш Доржу) тудугда ажылдап турар коммунистерни таарыштыр тургузуп, тудугнуң чоруп турарының темпизин группаның хуралынга доктаамал чугаалажып, бар четпестерни чайладыр дээш чугула хемчеглерни ап келгениниң түннелинде болган.

«Большевик» колхозтуң тудуг бригадазы сөөлгү үеде тудуг материалын тудуг шөлүнге сөөрттүр айтырыгны экижиткен. Тайгада белеткеттинген 5703 кубометр тудуг материалының 2430 кубометрин тудуг шөлүнде сөөрткен.

Ол колхозта эш Шиликпилге удурткан звено тайгадан тудуг материалын машина-биле удур сөөртпүшаан, 6 чуртталга бажынарын тутканнар. Звенода Анарат, Аксак-оол, Доржу олар тудуг бригадазында социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп, хүн нормазын доктаамал 140—150 хуу күүседип келгеннер.

Ол ышкаш «Совет Тываның беш чылы» колхозта партия группазының удуртукчузу эш Санчыы, «Комсомол 30 чылы» колхозта звеночу эш Күдерек, ол колхозтуң тудуг бригадазында эштер Арзылан, Намчал, Додуй-оол, Максыр-оол дээн ышкаш мурнакчы тудугжуларны хөйү-биле илередип болур.

Районнуң колхозтарында, «Барлык» совхозунда мурнакчы тудугжуларның, звеноларның, бригадаларның саны хөй-даа болза, чуртталга-амыдырал, бүдүрүлге, культура болгаш мал кажааларының тудугларының тудуушкунунуң темпизи эрткен чылга деңнээрге улуг хожудаашкында турарын чугаалавайн барыш болбас.

Чуртталга-амыдырал, культура, бүдүрүлге болгаш мал кажааларының тудугларының планы эрткен чылга бодаарга улуг. Чүгле чуртталга-амыдырал тудугларын 380 бажың тудар. Ам бо ажыл-агый чылының бирги чартыы эрткен.

Эрткен ажыл-агый чылының баштайгы чартыында районнуң колхозтары 139 чуртталга-амыдырал тудугларын туткан турган болза, бо чылдың бирги чартында чүгле 90 чуртталга-амыдырал тудугларының ханаларын туткан ийикпе, ооң иштинден чүгле 20 хире бажынарны ажыглалда киирген.

Тудуг материалын чогуур өйүнде тайгага белеткээн болза-даа ооң сөөрттүлгези кошкак организастаттынган. Район эрткен чылдың баштайгы чартында 9840 кубометр тудуг материалын тудуг шөлдеринге сөөрткен турган. Бо чылын чүгле 8919 кубометр тудуг материалын тудуг шөлүнде дүжүрген.

Түс-түс колхозтар аайы-биле алырга эрткен чылдың темпизинге чедир ажылдап турар бригадаларның саны эвээжээн. «Комсомол 30 чылы» колхоз бүдүрүлге планындан көрдүнген чуртталга-амыдырал тудугларының планын бүрүн күүседип, колхозчуларны өгден бажынче шилчиткен-даа болза, бо чылын 27 чуртталга-амыдырал тудугларын тудар тургаш, ооң чүгле 9-зун туткан.

Чуртталга-амыдырал тудуу шиитпирлеттинген дээш олче кичээнгей салбас чорук шын эвес. Колхозчу өрегелер хүн бүрү өзүп, аныяктар социалистиг өг-бүлени тудуп, өреге саны немежип турар. Чижээлээрге, «Комсомол 30 чылы» колхоз эрткен чылын колхозчуларны өгден бажынче бүрүн шилчиткенин чугаалажып келген бис. Ынчаарга ол колхозка ол-ла үениң иштинде колхозчу аныяктардан 20 ажыг чаа өрегелер колхозта немешкен. Ындыг болганда оларга тускай бажынбалгат негеттинип турар.

«Барлык» совхоз тургустунгала үр чылдар эрткен. Ол хирезинделе эрткен чылын шээр малының 14 кезек кыштагларында чаңгыс-даа бажың чок, кадарчылары шупту өглерде чурттап турар. Совхозтуң дирекция чери кадарчыларга бажың тудар дээш чүгле бо чылын чаа хөделип турар.

«Кызыл тараачын» колхоз (даргазы эш Минчаа, парторг эш Бавуу) бо чылын тудуг бригадазынга удуртулганы кошкадып, 70 чуртталга-амыдырал тудуу кылыр тургаш, 6 айга чедир чүгле 11 бажынарының ханазын туткан. А эрткен чылдың ол-ла үезинде 40 бажыңны тудуп, чамдыызын ажыглалга киирген турган.

Колхозтуң тудуг бригадазы культура-амыдырал, бүдүрүлге азы мал кажааларының тудуунда ажылдап турар бе дээрге база-ла чок. Ол колхоз эрткен чылдың бирги чартында мал кажааларындан 7-ни, саман гаражты, шала туттунган клубту ажыглалда киирген тургаш бо чылын чүү-даа кылбаан.

Ол колхозта тудуг материалдарының сөөрттүлгези эрткен чылга деңнээрге, бо чылын чүгле үштүң бир хуузу болуп турар.

Ол ышкаш «Кызыл тук» колхозта тудуг ажылы онза багай байдалда. Ол колхоз тудуг бригадазында 120 ажыг колхозчуларны быжыглаан. Оларның чартык хуузу херээжен колхозчулар. Тудуг бригадазында херек кырында балды херекселдиг ажылдап турарлары чүгле 50 хуузу. Чамдыкта харын оондаа кудулап, 20 ажыг кижиге чедир кызырлыш белгилээр. Бо факт чүү көргүзүп турарыл дээрге, колхоз баштаар чери, партия организациязы тудуг бригадазынга удуртулганы кошкадып, тудуг бригадазында ажылдап турар колхозчуларның доктаамал ажылдаарын хандырбайн турар деп чүвени тодаргайы-биле херечилеп турар.

СЭКП райкому, райкүүском чуртталга-амыдырал, культура, бүдүрүлге болгаш мал кажааларының тудугларының планнарын күүседир талазы-биле бюрога, күүскомнуң хуралынга доктаал шиитпирлерни хүлээп ап келген. Ынчалза-даа ук доктаал, шиитпирлериниң күүселдезин партия райкомунуң секретары эш Талганчик, райкүүском даргазы эш Тамдын-оол хынавайн, чүгле ук шиитпирлерни колхозтарже тарадыры-биле кызыгаарланып келген.

Партия организациялары, колхозтар баштаар черлери болгаш суму Советтери ол шиитпирлерни ажыл-херек кырынга боттандырбайн турарлар.

Колхозтарның тудуп турар бажынарының шынары багай. Бо талазы-биле кым-даа кичээнгей салбайн турар. Колхозчуларга хүлээдип берип турар чамдык бажынарының кладовказы, крышазы чок. Ону колхозчуга хүлээткен соонда ону катап кылып бээрин, чок болза, ында чурттап турар кижиге чугула материалды үндүрүп бербейн турар.

Районнуң кайы-даа колхозунда мал кажааларындан механизастаан кажаа чок. «Кызыл тараачын» колхозтуң механизастаар дээш туткан кажаазы ам дөрт чыл чоокшулап турар. Кажааны механизастаарынга эргежок чугула херекселдери колхозтуң тараа шаңының иштишташтында бустуру бузулган, чамдык эзриилдер чок чыткылаар.

Ол төөгүнү кым көрбээн дээр. Кым-даа, чүү-даа чугаалавайн эртип турары кайгамчык. Мал кажааларын механизастаар айтырыгны мынчаар оожум көөр чорук шын эвес.

Районнуң тудуг бригадаларының ажылында бир четпес чүүл тудугжуларның ортузунга партийжи-политиктиг ажылдар кошкак тургустунганында. Мурнакчы звеноларның, бригадаларның, тудугжуларның арга-дуржулгазын нептередир, көргүзүг, хүндүлел самыраларын доктаамал чаартып, солун номчулгазын, беседаларны болгаш лекция, илеткелдерни номчуп турарын партия организациялары тодаргай удуртпайн турар. Агитаторларны тургускан болза-даа оларның чорудуп турар ажылы кезүлбес, чамдык эштер чорудуп турза-даа беседаларны колхозтуң, районнуң ажыламыдыралы-биле холбаштырбайн турарлар.

Колхозтарда партия организациялары тудуг бригадаларында партия группаларын тодаргай удуртпайн турар. Ооң түннелинде партия группалары тудугнуң планныг ажылдарын күүседиринге тудуг бригадаларынга, бригадирлерге боттуг дуза чедирбейн келген.

Ам сорулга болза, планда көрдүнген чуртталга-амыдырал тудугларын чыл төнчүзүнге чедир бүрүн доозар дээш тудуг бригадаларының ажылын бедик темпиге тургузары болур.

СЭКП райкому, райкүүском ук айтырыгны хүн бүрүнүң кичээнгейинге алыры эргежок чугула.

С. КОМБУЙ-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

Хоран үнүштерден оваарныр

Бистиң улуг делгем чуртувус янзы бүрү ногаан үнүштер-биле байлакшылдыг. Совет кижилер чурттап турар черлериниң азимаргаларын, хову-шөлдерин кезип чоруксаар. Ынчаарга бойдустуң үнүштериниң чүгле чараш чаагайын магадаарынга өйлешпейн, харын оларны эки өөренип, ажыктыг үнүштерни айыылдыг үнүштерден ылгал билири чугула.

Белладонна деп калбак бүрүлерлиг сыптан үнер кылагар кара азы сарыгзымаар өөнүг каттарның айыылдыын уруглар эскербейн дайнапкаш, организмин хоранныаар таварылгалар эвээш эвес удаада таварышкылаар. Вишня деп чимиске дөмейлежир ол катта өлүмнүг хоран бар болур. Ооң сыптары нургулайында-ла чылыг агаарлыг районнарга, арга иштиниң ыяжын кезип казапкан черлеринге азы тарамык ыяштыг аргаларга үнер.

Оруктар хажыызынга, суггат бугалар унунга, чуртталга бажынар чоогунга, огородтар турган шөлдерге белена, дурман деп үнүштер таварышкылаар. Олар дыка хоралыг бок үнүштер болур. Үнүштерни эки билбес кижи дурманның борбак хавыктар иштинде улуг-улуг үрезиннерин кандыг-бир тоорук аймаа деп, а беленаның быжа берген үрезиннерин чиир мак деп билгеш дайнаптар болза, ындыг эндег кылган кижилерге олар аар уржуктарны таварыштырар, чүге дизе беленаның болгаш дурманның бүгү кезектериниде болгаш ылаңгыы үрезиннериниде өң күштүг хоран бар болур.

Бистиң чуртувустуң ортаакы куржаанын тулааларында, хөлдер эриктеринде, ооҗум агымныг хемнер шынааларында малдыр-ган бажы дег кылдыр бөлдүнчүп үнген ак чечектерлиг узун үнүш хаая таварышкылаар. Ону вех деп адаар. Ооң агылдыр ногаан дазылы чемиш-дазылдыг (свекла, брюква, морковь чергелиг) үнүштерге дөмейлежир, ол чаагай чыттыг, чигирзиг амланныг. Дазылдың иштиг хос, өрөөлдешкен болур. Вех кончуг күштүг хоран үнүш. Ооң чулуу кижиниң хол, будунда бичии шыйбактарга-даа дээпкенде өлүмнүг болган таварылгалар билдингир.

Долбан шокар болиголов деп үнүш кончуг айыылдыг. Ол үнүш 2 метр чедир бедип үнүп турар. Ооң даштыкы хевири арга иштинге үнер купырга болгаш малдырган аймактыг еске-даа хора чок үнүштерге дөмейлежир. Болиголовтуң унунуң иштиг хос болур. Уруглар ону хоран деп эскербейн, үрер эдиски кылып алгаш, үрүп ойнап чоруур таварылгалар эвээш эвес. Ооң түннелинде амы-тынга айыылдыг, берге хоранныыышкыннар болгулап турар. Болиголов иле демдектерлиг: унунда дадарык кыскыл долбаннар бар, олар кол уннуң дөзүнде кончуг хөй болгулаар.

Хоранныг үнүштер бистиң чуртувуста чер болганда-ла таварышкылаар. Оларны үнүш дугайында номнардан номчуп, билир кижилерден айтырып тургаш өөренир херек.

Кижи бодунуң билбези сигеннерни, каттарны, чимистерни кажан-даа аасче суг дайнаваза эки.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң ораламчызының, иштиги информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдөө ажыл-агый кылдыстерниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00764. Культура өргөлелиниң типографиязы.